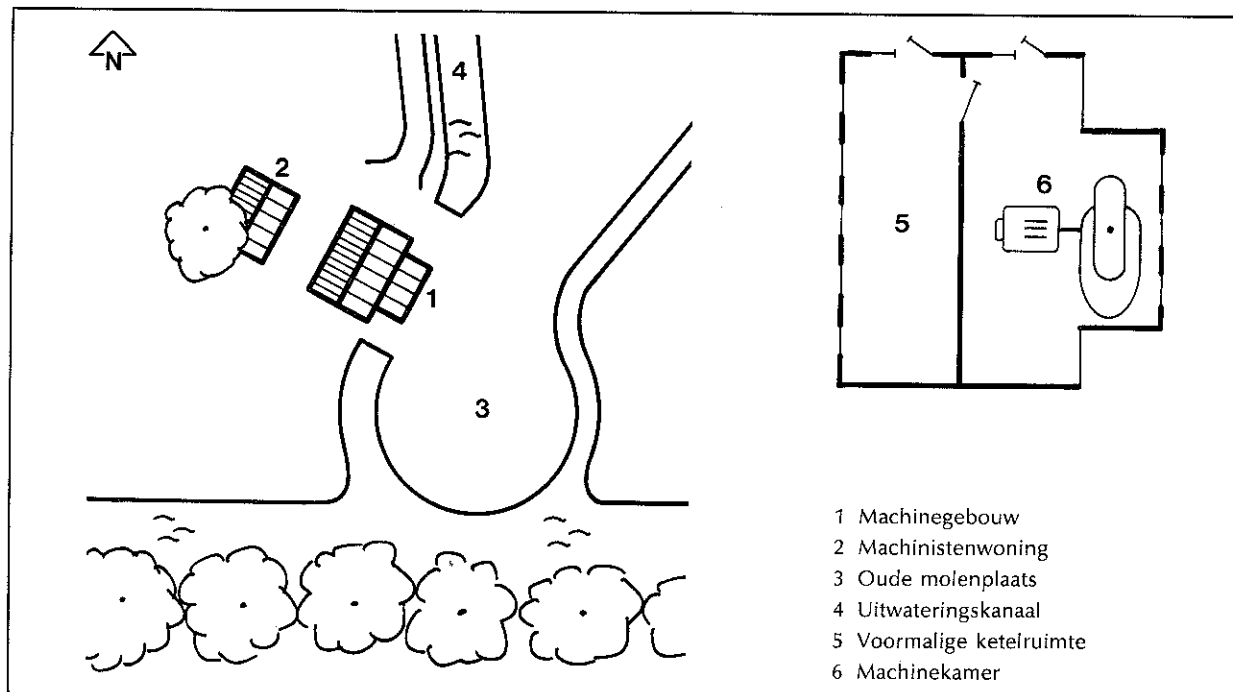
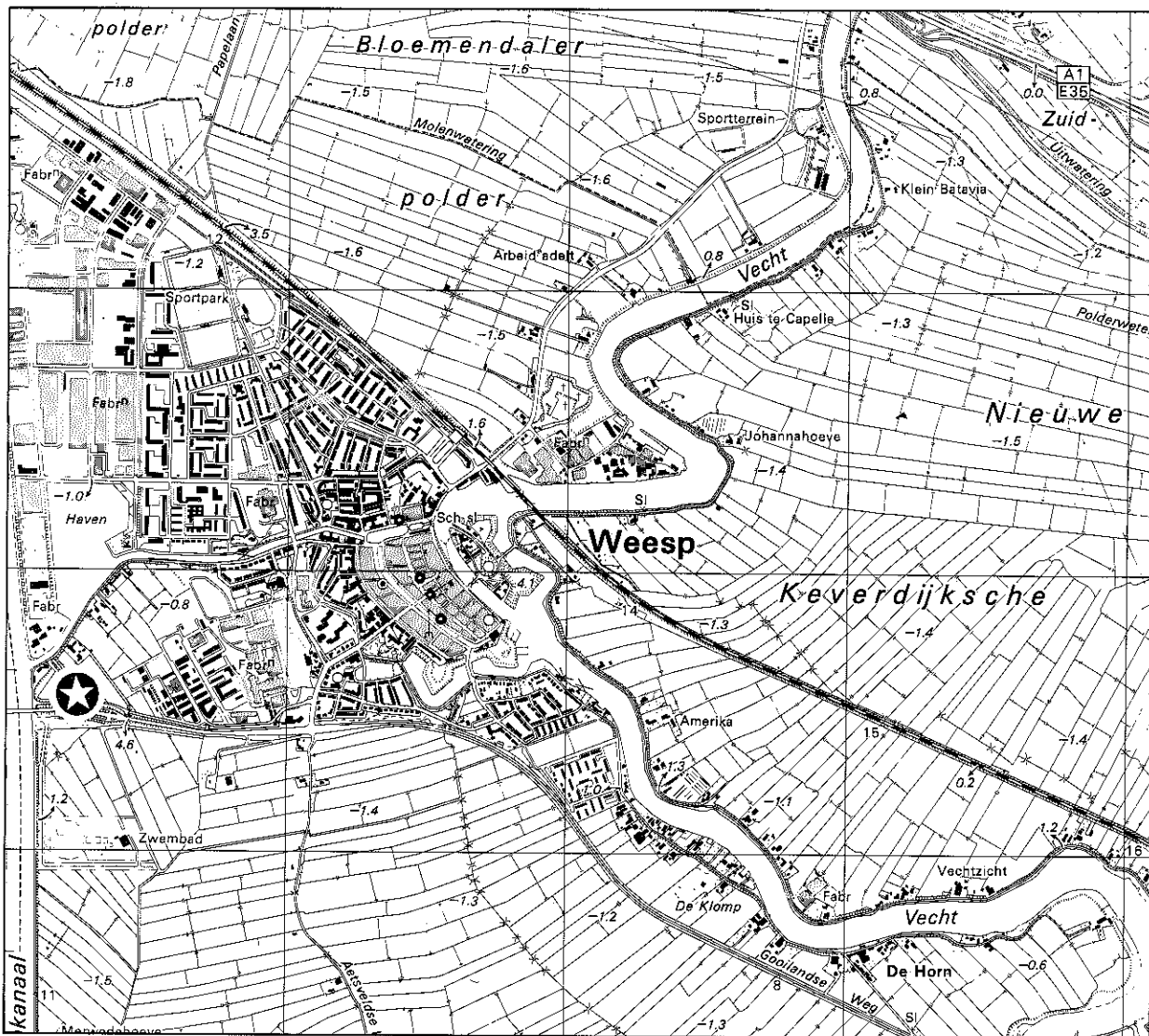

Weesp, gemeal van de Aetsveldsche polder.

Weesp, gemaal van de Aetsveldsche polder.

Provincie: Noord-Holland.

Gemeente: Weesp.

Plaatselijke aanduiding Verlengd Buitenveer 19

Kadastrale aanduiding Kad. gem.: Weesp
Sectie: D
Nummer: 1199

Kadastrale tenaamstelling Eigenaar: Waterschap Drecht en Vecht
Dorpsstraat 21
1191 BH Ouderkerk a/d Amstel
tel. 02963-3153.

Beschrijving

Gemaal (complex), gebouwd in 1873 als stoomgemaal met scheprad ten behoeve van de Aetsveldsche polder. Sinds 1927 in gebruik als electrogemaal met centrifugaalpompe. Het complex is gesitueerd in het noord-westen van de Aetsveldsche polder en bestaat uit een machinegebouw van het bouwtype II (zie Inleiding) met voor- en achterwaterlopen, alsmede een machinistenwoning die in 1988 door nieuwbouw werd vervangen. De schoorsteen en kolenloods zijn verdwenen.

Geschiedenis

De, vergeleken bij windmolens, grote en betrouwbare capaciteit van de stoomgemalen, maakte het mogelijk verscheidene kleine polders tot één polder te verenigen en deze door één gemaal te laten bemalen. Dat was niet alleen bij de stichting goedkoper, maar ook op den duur in de exploitatie rendabeler omdat een polder met een relatief groot oppervlak zich efficiënter laat bemalen (zie Inleiding).

Zo ontstond ten behoeve van de stoombemaling in 1873 de Aetsveldsche polder door samenvoeging van de Overaetsveldsche polder, de Binnenpolder en de Rosmolenpolder (te zamen 1153 hectare). (Schorer, Kooiman).

Het stoomgemaal werd in het noorden van de polder geplaatst, nabij een oude molenplaats waarvan de glooiende, ronde landtong nog te zien is. Het water werd uitgeslagen op het Smal Weesp. De waterstaatkundige situatie is sindsdien gewijzigd: het Merwedekanaal (ook wel Amsterdam-Rijnkanaal genoemd) werd pas in de jaren tachtig van de negentiende eeuw gegraven; het Smal Weesp was toentertijd breder en stond in directe verbinding met de Gaasp (ten westen).

Het stoomgemaal was uitgerust met een Cornwall-ketel en een horizontale 32 pk stoommachine. Een tekening van de stoommachine hangt nog in het machinegebouw. De stoommachine dreef een scheprad met een doorsnede van 6.75 meter en een breedte van 85 centimeter aan (Schorer).

Dit scheprad bevond zich aan de oostelijke zijgevel, op de plaats van de huidige aanbouw.

Hoewel de karakteristieke schoorsteen is verdwenen, is het pand nog duidelijk herkenbaar als gemaal: aan de voorgevel door de afzonderlijke ingangen tot de machineruimte en de ketelruimte en langs de rechter zijgevel door de kleine halfronde vensters die de ketelruimte verlichtten.

In combinatie met de voor- en achterwaterlopen is de functie van het complex duidelijk.

Het gemaal werd in 1927 ontstoomd en verbouwd tot electrogemaal met centrifugaalpompe. De waterlopen werden aangepast voor de zuig- en persbuis van de pompe en er werd een aanbouw gerealiseerd. De 75 pk. draaistroomelectromotor drijft de pompe direct (horizontaal) aan.

De complete installatie is geleverd door Stork-Hengelo en bevindt zich,

Gemaal van de Aetsvelschepolder, gebouwd als stoomgemaal met scheprad in 1873. Opname 1988.

Gemaal van de Aetsvelschepolder. De nieuwe machinistenwoning die in 1988 verrees op de plaats van de oude sluit in hoofdvorm aan bij zijn voorganger.

behalve de tegenwoordig geautomatiseerde bediening en de moderne vacuümpomp, in de originele staat.

De nieuwbouw van de machinistenwoning (1988) heeft de gaafheid van het complex niet verstoord.

Het **machinegebouw** is noordwest-zuidoost georiënteerd op een rechthoekige plattegrond, uit één bouwlaag onder een zadeldak. Aan de noordoostelijke zijde is een kleine aanbouw (opvoerruimte) uit één bouwlaag onder een plat dak.

Het pand is in rode baksteen opgetrokken en in kruisverband gemetseld. De voorgevel (noordwest) bestaat uit een verdiept veld dat aan de onderzijde door een vooruitspringende plint, aan de zijkanten door hoekpilasters, en aan de bovenzijde door een klimmend rondboogfries met schouderstukken en tuit omsloten is. Het verdiepte veld bevat twee dubbele houten deuren met een half rond bovenlicht met drie radiale roeden onder geprofileerde wenkbrauwen. De linker deur heeft, in plaats van panelen, vensters. In de top bevindt zich een half rond venster met natuurstenen dorpel onder een geprofileerde wenkbrauw.

De linker zijgevel (noordoost) was oorspronkelijk door hoekpilasters en lisenen in vijf traveeën verdeeld. De aanbouw uit 1927 (opvoerruimte) heeft hierin verandering gebracht: de eerste, meest linkse travee bevat thans de toegangsdeur tot de traforuimte; hier is alleen de wenkbrauw van het vroegere, halfronde venster bewaard gebleven. Halverwege de tweede travee begint de aanbouw. De linker korte zijde (zuidoost) van de aanbouw bevat een blind verdiept veld. De lange zijde (noordoost) bestaat uit drie traveeën van ongelijke breedte: de linker travee bevat een 2x3 ruits venster onder een strekse boog, de middelste travee bevat een houten deur en de rechter travee bezit een venster dat identiek is aan dat in de linker travee. De rechter korte zijde (noordwest) bevat een blind verdiept veld.

De rechter zijgevel (zuidwest) van het machinegebouw is door hoekpilasters en vier lisenen onder een fries in vijf traveeën verdeeld. Iedere travee bevat een half rond gietijzeren venster met hardstenen onderdorpel en een wenkbrauw. De achtergevel (zuidoost) bestaat uit een verdiept veld dat door een vooruitspringende plint, twee hoekpilasters ter weerszijden, en een klimmend rondboogfries omsloten is. Er zijn twee rondboogvensters met wenkbrauwen. Het linker venster is met hout dichtgezet, het rechter venster werd met baksteen dichtgemetseld.

In de top bevindt zich een half rond venster met hardstenen onderdorpel en een wenkbrauw.

Het dak is gedekt met rode, verbeterde Hollandse pannen.

Machinistenwoning:

De machinistenwoning staat ten westen van het machinegebouw. De huidige machinistenwoning is op dezelfde plaats als de oorspronkelijke gebouw en is qua hoofdvorm en afmetingen vrijwel overeenkomstig. Hierdoor doet deze in monumentaal opzicht weinig afbreuk aan de visuele belevingswaarde van het complex. De woning is noordwest-zuidoost georiënteerd op een rechthoekige plattegrond, uit één bouwlaag onder een zadeldak. De woning is in rode baksteen opgetrokken.

Redengevende omschrijving

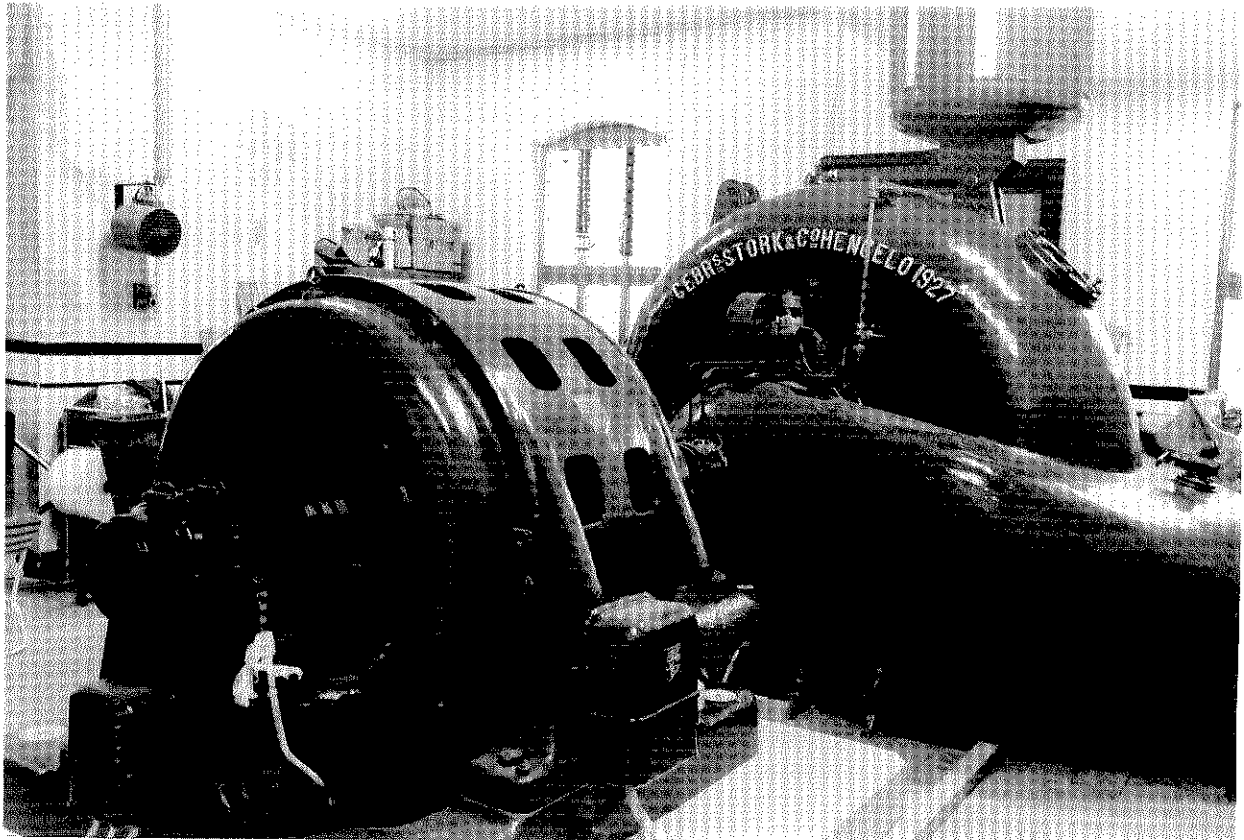
Het complex is **architectuurhistorisch** van betekenis:

- als goed voorbeeld van een poldergemaal van het bouwtype II (1873);
- vanwege de goede hoofdvorm, gevelindeling en materiaalgebruik en zorgvuldige detaillering.

Cultuur-historisch is de combinatie van gemaal, met waterlopen, oude molenplaats en (niet-oorspronkelijke) machinistenwoning van belang als voorbeeld van in aanleg gaaf en zeldzaam geworden complex uit de geschiedenis van de waterhuishouding in Noord-Holland, in casu als voorbeeld van het functioneren van stoombemaling zoals deze vooral na 1870 tot ontwikkeling kwam.

Weesp. Het gemaal heeft eveneens een opknapbeurt ondergaan, waarbij alle bouwkundige elementen met zorg hersteld zijn.

Gemaal van de Aertsveldschepolder. Interieur met de zeldzaam geworden installatie bestaande uit de Stork-electromotor en centrifugaalpomp, beide uit 1927 en nog volledig in gebruik.

De combinatie an gemaal, molenplaats, waterlopen en machinistenwoning is door situering en onderlinge relatie tot elkaar, met name gezien vanuit het zuiden, van **ruimtelijk-landschappelijke** waarde.

Van het **interieur** komen om **historisch-civiel-technische** redenen met name de thans nog in gebruik zijn de STORK-electromotor en centrifugaalpomp (beide uit 1927) voor bescherming in aanmerking, vanwege de zeldzaam geworden gave eenheid van deze installatie.

Tot het hierboven genoemde monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.

Bronnen: Kooiman, p. 320. Schorer, p. 281. Vries, de, p. 125.